

3. Složené datové typy - textové řetězce, pole

BAB37ZPR – Základy programování

Stanislav Vítek

Katedra radioelektroniky
Fakulta elektrotechnická
České vysoké učení v Praze

Přehled témat

- Část 1 – Pole

Textové řetězce

Pole

Hodnoty a reference

Dourozměrné pole

Příklad na zopakování: exponenciální funkce

Ověřte, že pro dostatečně velké n platí

$$e^x \approx \underbrace{\sum_{i=0}^n \frac{x^i}{i!}}_{A_n(x)}$$

Problém rozdělíme na podproblémy:

- Výpočet faktoriálu
- Výpočet součtů $A_n(x)$
- Tisk chyby pro různá n
- Tisk chyby pro různá x

Faktoriál

```
1 def factorial(n):  
2     prod=1  
3     for i in range(2,n+1):  
4         prod*=i  
5     return prod  
6
```

```
>>> factorial(5)  
120
```

Součet řady

$$A_n(x) = \sum_{i=0}^n \frac{x^i}{i!}$$

```
1 def series_sum(x,n):  
2     sum=0.  
3     for i in range(n+1):  
4         sum+=pow(x,i)/factorial(i)  
5     return sum  
6
```

```
>>> math.exp(1.0)  
2.718281828459045  
>>> series_sum(1.0,10)  
2.7182818011463845
```

Vyhodnocení přesnosti

```
1 def print_accuracy(x):
2     exact = math.exp(x)
3     print("x=%10g exact=%10g" % (x,exact))
4     for n in [5,10,100]: # smycka pres seznam
5         approx=series_sum(x,n)
6         relerr=abs(exact-approx)/exact
7         print("      n=%5d approx=%10g relerr=%10g" % (n,approx,relerr))
8
```

lec03/exponencial.py

```
>>> print_accuracy(1.0)
x=      1 exact   =   2.71828
n=      5 approx  =   2.71667 relerr = 0.000594185
n=     10 approx  =   2.71828 relerr =1.00478e-08
n=    100 approx  =   2.71828 relerr = 1.63371e-16
```

Část I

Složené datové typy

Datové typy v Pythonu

Jednoduché typy

- celé číslo, reálné číslo, logická hodnota

primitive data type

Složené typy / datové struktury

- textový řetězec, *n*-tice (*tuple*), **pole**
- Hierarchicky sdružují data
- Související data jsou uložena a manipulována spolu
- Pro zvýšení efektivity programování i vykonávání
- Operace na datových strukturách
  - vytvoření
  - čtení a modifikace jednotlivých složek (elementů)
  - vyhledávání, přidávání, odebrání, ...

composite/compound data type, data structures

I. Složené datové typy

Textové řetězce

Pole

Hodnoty a reference

Dourozměrné pole

Řetězce a znaky – ukázky operací

```
1 "kos" * 3
2 "petr" + "klic"
3 text = "velbloud"
4 len(text)
5 text[0]
6 text[2]
7 text[-1]
8 ord('b')
9 chr(99)
```

Základní pravidla

Uvozovky, apostrofy

- C, Java: uvozovky pro řetězce, apostrofy pro znaky
- Python: lze používat uvozovky i apostrofy
- PEP8: hlavně konzistence

Proč indexujeme od 0?

- řada celkem dobrých důvodů
- více
  - Why numbering should start at zero (Edsger W. Dijkstra)
  - <http://www.cs.utexas.edu/users/EWD/transcriptions/EWD08xx/EWD831.html>
  - <http://programmers.stackexchange.com/questions/110804/why-are-zero-based-arrays-the-norm>
  - <https://www.quora.com/Why-do-array-indexes-start-with-0-zero-in-many-programming-languages>

Kódování

- Jak jsou znaky reprezentovány?

ASCII, ISO 8859-2, Windows-1250, Unicode, UTF-8, ...

<http://www.joelonsoftware.com/articles/Unicode.html>

- Python3 – Unicode řetězce
- My budeme používat jen znaky bez diakritiky
  - `ord`, `chr` – převod znaků na čísla a zpět
  - anglická abeceda má přiřazena po sobě jdoucí čísla

```
1 | for i in range(26):  
2 |     print(chr(ord('A')+i))
```

Další vlastnosti

- indexování

```
1 | text = "velbloud"
2 | text[:3] # první 3 znaky
3 | text[3:] # od 3 znaku dále
4 | text[1:8:2] # od 2. znaku po 7. krok po 2
5 | text[::-3] # od začátku do konce po 3
6 |
```

- neměnitelné (immutable) – rozdíl oproti seznamům a oproti řetězcům v některých jiných jazycích
- změna znaku – vytvoříme nový řetězec

```
1 | text = "kopec"
2 | text[2] = "n" # chyba
3 | text = text[:2] + "n" + text[3:]
```

Formátovací funkce

```
1 text = "i Have a dream."  
2 print(text.upper())  
3 print(text.lower())  
4 print(text.capitalize())  
5 print(text.rjust(30))  
6 print("X", text.center(30), "X")  
7 print(text.replace("dream", "nightmare"))
```

... a mnoho dalších, více v dokumentaci Pythonu

I. Složené datové typy

Textové řetězce

Pole

Hodnoty a reference

Dourozměrné pole

Pole

- Obsahuje N elementů (objektů, prvků), indexovaných od 0
- Přímý přístup (*random access*)
  - Pro čtení i zápis, v konstantním čase

- Vytvoření

```
a = [0.3,0.6,0.1]
```

```
a
```

```
type(a)
```

- Čtení prvku

```
a[1]
```

```
a[0]
```

- Změna prvku

```
a[2] = 1.5
```

```
a
```


Odbočka – pole nebo seznam?

- Python nemá vestavěný typ, který by odpovídal standardní představě od poli
  - prvky pole jednoho datového typu
  - zaručena adresa a velikost prvků v paměti
- Seznam v Pythonu je významně flexibilnější
- Lze využít modul `array`

```
1 | import array as arr
2 | a = arr.array('d', [1.1, 3.5, 4.5])
3 | print(a)
```

- Datové typy rozšiřují typy dostupné v Pythonu
  - `d` – double, `f` – float, `i` – signed int, `I` – unsigned int, `b` – signed char, `B` – unsigned char, `u` – Unicode, `h` – signed short, `H` – unsigned short, `l` – signed long, `L` – unsigned long

Seznamu s prvky stejného datového typu můžeme říkat pole.

Operace s polem

- Vypis pole

```
1 | a=[0.3,0.6,0.1]
2 | print(a)
```

```
[0.3, 0.6, 0.1]
```

- Index může být výraz

```
1 | s=0.
2 | for i in range(3):
3 |     s+=a[i]
4 |     print("a[%d]=%f" % (i,a[i]))
5 | print(s)
```

```
a[0]=0.300000
a[1]=0.600000
a[2]=0.100000
0.9999999999999999
```

Pole různých typů

- Homogenní pole → všechny prvky jsou stejného typu.

```
1 | a = [0.3, 0.6, 0.1]
2 | print (a[0])
4 | b = [3, 1, 4, 1, 5, 9, 2]
5 | print (b[2])
7 | barvy = ["srdce", "listy", "kule", "zaludy"]
8 | print (barvy[3])
10 | bits = [True,False]
11 | print (bits)
```

- Nehomogenní pole

```
1 | a = [1, 3.14, "ahoj", [1, 2, 3]]
2 | print (a)
```

Funkce a pole – unární operace

```
>>> a = [0.3, 0.6, 0.1]
>>> print(a)
[0.3, 0.6, 0.1]
>>> len(a)
3
>>> sum(a)
1
>>> max(a)
0.6
>>> bits = [True, False]
>>> all(bits)
False
>>> any(bits)
True
```

Funkce a pole – binární operace

- Spojování, opakování

```
>>> a = [0.3, 0.6, 0.1]
>>> b = [0.7, 0.9]
>>> a+b
[0.3, 0.6, 0.1, 0.7, 0.9]
>>> b*3
[0.7, 0.9, 0.7, 0.9, 0.7, 0.9]
```

- Výčtem

```
>>> a=[0.3,0.6,0.1]
```

- Opakováním prvků

```
>>> a=10*[0]
```

```
>>> a
```

```
[0, 0, 0, 0, 0, 0, 0, 0, 0, 0]
```

- Opakování používejte pouze pro primitivní nebo neměnné typy.

```
>>> a=3*[[1,2]]
```

```
>>> a
```

```
[[1, 2], [1, 2], [1, 2]]
```

```
>>> a[1][0]=10
```

```
>>> a
```

```
[[10, 2], [10, 2], [10, 2]]
```

- Z posloupnosti

```
1 | list(range(1,11))
```

```
[1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10]
```

V Pythonu se tento druh pole jmenuje `list`

- Přidáváním na konec

```
1 | a=[]  
2 | for i in range(10):  
3 |     a+=[0.0]  
4 | print(a)
```

```
[0.0, 0.0, 0.0, 0.0, 0.0, 0.0, 0.0, 0.0, 0.0, 0.0]
```

Přidávání může být časově náročné.

- Výrazem (*list comprehension*)

```
1 | [i for i in range(1,11)]
```

```
[1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10]
```

```
1 | [i*i for i in range(1,11)]
```

```
[1, 4, 9, 16, 25, 36, 49, 64, 81, 100]
```

```
1 | [0. for i in range(1,11)]
```

```
[0.0, 0.0, 0.0, 0.0, 0.0, 0.0, 0.0, 0.0, 0.0, 0.0]
```

Elegantní, ale specialita Pythonu — nemusíte si pamatovat.

Indexace

`x[i]`

- i -tý prvek pole `x`
- pro sekvenční typy: pole, řetězce, n -tice

```
1 | a = [2, 7, 1]
2 | print(a[2])
4 | s = "Ferda"
5 | print(s[2])
7 | t = (1,2)
8 | print(t[0])
```

Indexace – záporné indexy

```
x[i] = x[len(x)+i]
```

Specialita Pythonu.

```
1 | a=[6,7,5,2,9]
```

```
>>> a[-1]
```

```
9
```

```
>>> a[2]
```

```
5
```

```
>>> a[-2]
```

```
2
```

Řezy pole

```
x[i:j] = [x[i], x[i+1], ..., x[j-1]]
```

```
x[i:] = x[i:len(x)]
```

```
x[:j] = x[0:j]
```

```
x[:] = x[0:len(x)]=x
```

Specialita Pythonu, podobný přístup např. v Matlabu

- Příklad:

```
1 | a=[6,7,5,2,9]
2 | print(a[2:4])
```

```
[5, 2]
```

```
1 | print(a[:3])
```

```
[6, 7, 5]
```

Příklad: jména dnů v týdnu

Úkol: převedte $i \in \{0, \dots, 6\}$ na jméno dne.

```
1 def jmeno_dne(i):
2     if i==0: return "pondeli"
3     elif i==1: return "utory"
4     elif i==2: return "streda"
5     elif i==3: return "ctvrtek"
6     elif i==4: return "patek"
7     elif i==5: return "sobota"
8     elif i==6: return "nedele"
9     else: return "???"
11 print(jmeno_dne(3))
```

ctvrtek

Příklad: jména dnů v týdnu – pomocí pole

```
1 jmena_dni=["pondeli", "utory", "streda", "ctvrtek",  
2           "patek", "sobota", "nedele"]  
4 print(jmena_dni[3])
```

Uzávorkovaný výraz lze rozdělit na více řádek.

```
ctvrtek
```

```
1 def jmeno_dne(i):  
2     return jmena_dni[i]  
4 print(jmeno_dne(3))
```

```
ctvrtek
```

Odhad ze vzorků

$$\mu_x = \frac{1}{N} \sum_{i=1}^N x_i, \quad \sigma_x = \sqrt{\frac{1}{N-1} \sum_{i=1}^N (x_i - \mu_x)^2}$$

```
1 def mean(v):
2     "Calculate a mean of a vector"
3     s=0.
4     for i in range(len(v)):
5         s+=v[i]
6     return(s/len(v))
```

Řetězec za hlavičkou funkce slouží k dokumentaci. Lze ho zobrazit příkazem `help(mean)`.

$$\mu_x = \frac{1}{N} \sum_{i=1}^N x_i, \quad \sigma_x = \sqrt{\frac{1}{N-1} \sum_{i=1}^N (x_i - \mu_x)^2}$$

```
1 import math
3 def stdev(v):
4     "Calculate a corrected sample standard deviation"
5     m=mean(v)
6     s=0.
7     for i in range(len(v)):
8         s+=(v[i]-m)**2
9     return math.sqrt(s/(len(v)-1))
```

Vypočítáme μ , σ pro $x_1 = 0, \dots, x_{1001} = 1000$

```
1 | a=list(range(1001))
2 | print("mean=", mean(a), " sigma=", stdev(a))
```

```
mean= 500.0  sigma= 289.10811126635656
```

Pro spojitou uniformní distribuci $[0, 1000]$ je

- $\mu = 500$ a
- $\sigma = \frac{1000}{\sqrt{12}} \approx 288.67$

- Argumentem cyklu `for` může být *sekvence*, například pole.
  - místo

```
1 | def mean(v):  
2 |     "Calculate a mean of a vector"  
3 |     s=0.  
4 |     for i in range(len(v)):  
5 |         s+=v[i]  
6 |     return(s/len(v))
```

- můžeme psát

```
1 | def mean(v):  
2 |     "Calculate a mean of a vector"  
3 |     s=0.  
4 |     for x in v:  
5 |         s+=x  
6 |     return(s/len(v))
```

- Výsledek je stejný

```
1  def mean(v):  
2      "Calculate a mean of a vector"  
3      s=0.  
4      for x in v:  
5          s+=x  
6      return(s/len(v))  
  
9  a=list(range(1001))  
10 print("mean=", mean(a))
```

```
mean=500
```

- Pokud můžete, používejte existující funkce definované v rámci třídy `list`
  - místo

```
1 | def mean(v):  
2 |     "Calculate a mean of a vector"  
3 |     s=0.  
4 |     for x in v:  
5 |         s+=x  
6 |     return(s/len(v))
```

- můžeme psát

```
1 | def mean(v):  
2 |     "Calculate a mean of a vector"  
3 |     return(sum(v)/len(v))
```

- Ještě jednou směrodatná odchylka
  - místo:

```
1 | def stdev(v):  
2 |     "Calculate a corrected sample standard deviation"  
3 |     m=mean(v)  
4 |     s=0.  
5 |     for i in range(len(v)):  
6 |         s+=(v[i]-m)**2  
7 |     return math.sqrt(s/(len(v)-1))
```

- můžeme psát

```
1 | def stdev(v):  
2 |     "Calculate a corrected sample standard deviation"  
3 |     m=mean(v)  
4 |     s=sum([(x-m)**2 for x in v])  
5 |     return math.sqrt(s/(len(v)-1))
```

- Funkci

```
1 def stdev(v):  
2     "Calculate a corrected sample standard deviation"  
3     m=mean(v)  
4     s=sum([(x-m)**2 for x in v])  
5     return math.sqrt(s/(len(v)-1))
```

- lze dále zkrátit

```
1 def stdev(v):  
2     return math.sqrt(sum([(x-mean(v))**2 for x in v])/  
3                       (len(v)-1))  
4 a=list(range(1001))  
5 print("mean=",mean(a), " sigma=",stdev(a))
```

```
mean= 500.0  sigma= 289.10811126635656
```

Problém

Vytvořte náhodnou permutace čísel $0, 1, \dots, N - 1$

Jak na to?

- Uložíme do pole počáteční permutací $0, 1, \dots, N - 1$
- Budeme *vyměňovat* vždy dva prvky
- Aktuální prvek $i = 0, \dots, N - 2$ vyměníme s náhodně vybraným prvkem na pozici $j = i, i + 1, \dots, N - 1$

- Využijeme generátor náhodných čísel z modulu `random`

```
1 import random
3 def permutation(n):
4     "Create a random permutation of integers 0..n-1"
5     p=list(range(n))
6     for i in range(n-1):
7         r=random.randrange(i,n)
8         temp=p[r]
9         p[r]=p[i]
10        p[i]=temp
11    return(p)
```

- Vyzkoušíme:

```
print(permutation(10))
```

```
[9, 5, 3, 2, 4, 8, 0, 6, 1, 7]
```

```
print(permutation(10))
```

```
[7, 0, 6, 4, 2, 9, 3, 8, 5, 1]
```

```
print(permutation(10))
```

```
[5, 8, 1, 7, 0, 9, 6, 4, 2, 3]
```


Kontrolní tisky

- Velmi obecná a užitečná technika ověření funkčnosti programů.
- Jak to vlastně funguje? Doplníme na vhodné místo výpis aktuálního stavu výsledku

```
1 import random
3 def permutation(n):
4     "Create a random permutation of integers 0..n-1"
5     p=list(range(n))
6     print("p=",p)
7     for i in range(n-1):
8         r=random.randrange(i,n)
9         temp=p[r]
10        p[r]=p[i]
11        p[i]=temp
12        print("i=%d r=%d p=%s" % (i,r,str(p)))
13    return(p)
```

1 | permutation(5)

```
p= [0, 1, 2, 3, 4]
```

```
i=0 r=0 p=[0, 1, 2, 3, 4]
```

```
i=1 r=4 p=[0, 4, 2, 3, 1]
```

```
i=2 r=3 p=[0, 4, 3, 2, 1]
```

```
i=3 r=4 p=[0, 4, 3, 1, 2]
```

Příklad: Permutace pole

- Vytiskneme prvky pole v náhodném pořadí:

```
1 | barvy=["srdce","listy","kule","zaludy"]
2 | p=permutation(len(barvy))
4 | for i in range(len(barvy)):
5 |     print(barvy[p[i]], end=" ")
```

```
zaludy kule listy srdce
```

- Pole v novém pořadí:

```
1 | print([barvy[i] for i in p])
```

```
['zaludy', 'kule', 'listy', 'srdce']
```

Příklad: Házení dvěma kostkami

Jaká je pravděpodobnost, že padne součet s ?

$$P(s) = \frac{\text{počet příznivých}}{\text{počet celkem}} = \frac{6 - |s - 7|}{6^2}$$

s	počet možností	$P(s)$
2	1	0.028
3	2	0.056
4	3	0.083
5	4	0.111
6	5	0.139
7	6	0.167
8	5	0.139
9	4	0.111
10	3	0.083
11	2	0.056
12	1	0.028

```
1 import random
3 h=[0]*13 # četnost výskytu součtu h[s]
4 n=100000
6 # Simulace n dvojic hodů
7 for i in range(n):
8     x=random.randrange(1,7)
9     y=random.randrange(1,7)
10    s=x+y
11    h[s]+=1
```

```
1 for s in range(2,13): # Tisk pravděpodobností
2     anal=(6-abs(s-7))/36
3     simul=h[s]/n
4     print("s=%2d  P(s)=analyticky %0.3f      "
5           "simulace %0.3f chyba %6.3f" % (s,anal,simul,anal-simul))
```

```
s= 2  P(s)=analyticky 0.028  simulace 0.028  chyba -0.000
s= 3  P(s)=analyticky 0.056  simulace 0.056  chyba -0.000
s= 4  P(s)=analyticky 0.083  simulace 0.083  chyba  0.001
s= 5  P(s)=analyticky 0.111  simulace 0.113  chyba -0.001
s= 6  P(s)=analyticky 0.139  simulace 0.137  chyba  0.002
s= 7  P(s)=analyticky 0.167  simulace 0.168  chyba -0.001
s= 8  P(s)=analyticky 0.139  simulace 0.138  chyba  0.001
s= 9  P(s)=analyticky 0.111  simulace 0.113  chyba -0.002
s=10  P(s)=analyticky 0.083  simulace 0.083  chyba  0.001
s=11  P(s)=analyticky 0.056  simulace 0.054  chyba  0.001
s=12  P(s)=analyticky 0.028  simulace 0.028  chyba -0.000
```

I. Složené datové typy

Textové řetězce

Pole

Hodnoty a reference

Dourozměrné pole

Hodnotová semantika

- U objektu je důležitá hodnota, nikoliv identita. Proměnná reprezentuje hodnotu.
- Primitivní typy v Pythonu se chovají jako hodnoty (*values*)
- Přiřazení vytvoří nový objekt.

```
1 | a=7
2 | b=a
3 | a=6
5 | print(a)
```

6

```
1 | print(b)
```

7

Referenční semantika

- Proměnná typu pole (seznam) je referencí/odkazem (*reference, link*)
- Přiřazení vytvoří nový odkaz na existující objekt.

```
1 | a=[7,3]
2 | b=a
3 | a[1]=6
4 | print(a)
```

```
[7, 6]
```

```
1 | print(b)
```

```
[7, 6]
```

- Pole lze měnit (*mutable*)
- Sdílení odkazů (*sharing, aliasing*)

Neměnnost

- Vlastnost datového typu.
- Neměnné objekty po vytvoření změnit nelze — řetězce, n -tice

```
1 | s="Ahoj"; s[0]="a"
```

```
TypeError: 'str' object does not support item assignment
```

- Neměnné typy (řetězce, n -tice) se také chovají jako hodnoty

```
1 | r=s  
2 | r="Nazdar"  
3 | print(a)
```

```
Nazdar
```

```
1 | print(b)
```

```
Ahoj
```

Práce s neměnnými objekty

- Jak lze s neměnnými objekty pracovat?
- Vytvoříme objekt nový, nezávislý na starém.

```
s="Ahoj"
```

```
r="a"+s[1:]
```

```
>>> r
```

```
'ahoj'
```

```
>>> s
```

```
'Ahoj'
```

Vedlejší efekty funkcí

- Funkce může změnit své změnitelné (*mutable*) parametry

```
1  def add_one(x):
2      for i in range(len(x)):
3          x[i]+=1
5  v=[1,2,3]
6  add_one(v)
7  print(v)
```

```
[2, 3, 4]
```

- Funkce není čistá.
- Vedlejším efektům se pokud možno vyhněte.

Nahrazení vedlejších efektů

```
1 def add_one_clean(x):  
2     return [x[i]+1 for i in range(len(x))]  
4 v=[1,2,3]  
5 v=add_one_clean(v)  
6 print(v)
```

```
[1, 2, 2]
```

Kopírování polí

- Přiřazení proměnné typu pole vytvoří nový odkaz na stejné pole

```
1 | a=[7,3]
2 | b=a
3 | a[1]=6
4 | print("a = ", a, "b = ", b)
```

```
a = [7, 6] b = [7, 6]
```

- Kopírováním se vytvoří nový objekt se stejným obsahem

```
1 | a=[7,3]
2 | b=a.copy() # Lze psát též b=a[:]
3 | a[1]=6
4 | print("a = ",a, "b = ",b)
```

```
a = [7, 6] b = [7, 3]
```

Neměnost

Výhody

- Vyloučení vedlejších efektů
- Méně chyb
  - Kdy kopírovat, co lze přepsat
  - Vzdálený kód mění proměnné
- Snazší optimalizace a paralelizace

Nevýhody

- Trochu menší expresivita.
- Objektů vzniká velké množství, alokace/dealokace paměti.
- Nutnost kopírování – paměťová a výpočetní náročnost.

Existují techniky jak kopírování omezit.

I. Složené datové typy

Textové řetězce

Pole

Hodnoty a reference

Dourozměrné pole

Dvourozměrné pole – matice

- Pole polí

```
1 | a=[[1,0,2,3],[0,2,3,1],[3,0,2,5]]
2 | print(a)
```

```
[[1, 0, 2, 3], [0, 2, 3, 1], [3, 0, 2, 5]]
```

```
1 | print(len(a))
```

```
3
```

```
1 | print(a[1])
```

```
[0, 2, 3, 1]
```

```
1 | print(a[1][2])
```

```
3
```

Task matice

```
1 def print_2d_matrix(a):  
2     for i in range(len(a)):  
3         print(a[i])  
5 print_2d_matrix(a)
```

```
[1, 0, 2, 3]  
[0, 2, 3, 1]  
[3, 0, 2, 5]
```

- Pole
  - často používaná datová struktura
  - obsahuje n prvků (nejčastěji stejného typu)
  - k prvkům přistupujeme pomocí celočíselného indexu
  - prvky pole mohou být i složené datové typy
- Proměnné jsou reference, aliasing
- Neměnné (immutable) typy, hodnotová semantika
- Příklady použití polí